

Павло Гай-Нижник

«Самостійна» УСРР: хронологія виникнення маріонеткової псевдодержави та її «добровільного» вступу до СРСР

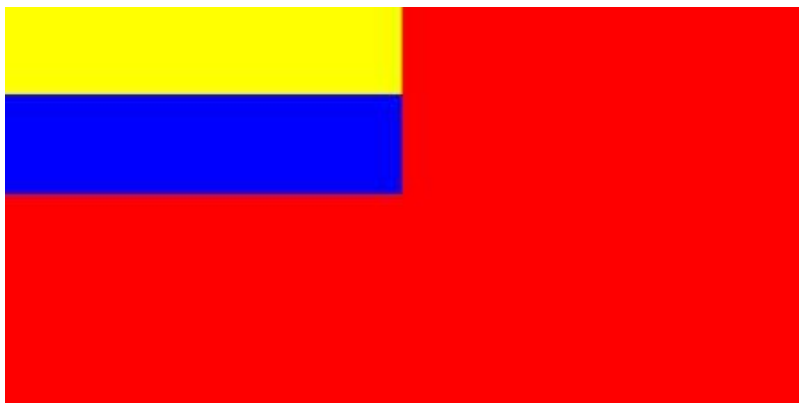
Україна Incognita

Опубліковано: Гай-Нижник П. «Самостійна» УСРР: хронологія виникнення маріонеткової псевдодержави та її «добровільного» вступу до СРСР // Україна Incognita: веб-додаток до всеукраїнської газети «День». – 2011. – 27 грудня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/xronologiya-viniknennya-marionetkovoyi-psevdoderzhavi.html>

Після втрати українською державною владою власної території та виходу верховних властей ЗУНР (кінець 1919 р.) та УНР (кінець 1920 р.) за межі України, на її теренах боротьба з більшовизмом не вщухла. Відбувся Другий зимовий похід, тривала повстансько-партизанська боротьба, проте владою в країні остаточно опанував більшовицький уряд УСРР, війська якого згодом придушили хоч і численні, але розрізненні повстанські виступи.

Назва «Українська Соціалістична Радянська Республіка» (УСРР), як уособлення та визначення маріонеткового більшовицького адміністративно-територіального утворення в Україні, було надано зазначеній формації Тимчасовим робітничо-селянським урядом України 6 січня 1919 р. УСРР була формально проголошена як «окрема держава» на III Всеукраїнському з'їзді рад 6–10 березня 1919 р., коли ухвалено першу конституцію УСРР. Остаточна Конституція УСРР була затверджена Всеукраїнським центральним виконавчим комітетом на засіданні 14 березня 1919 р. Проте історія виникнення, а вірніше було б сказати «виклонування» російськими більшовиками, так званих «радянських» органів влади в Україні бере свій початок з грудня 1917 року.

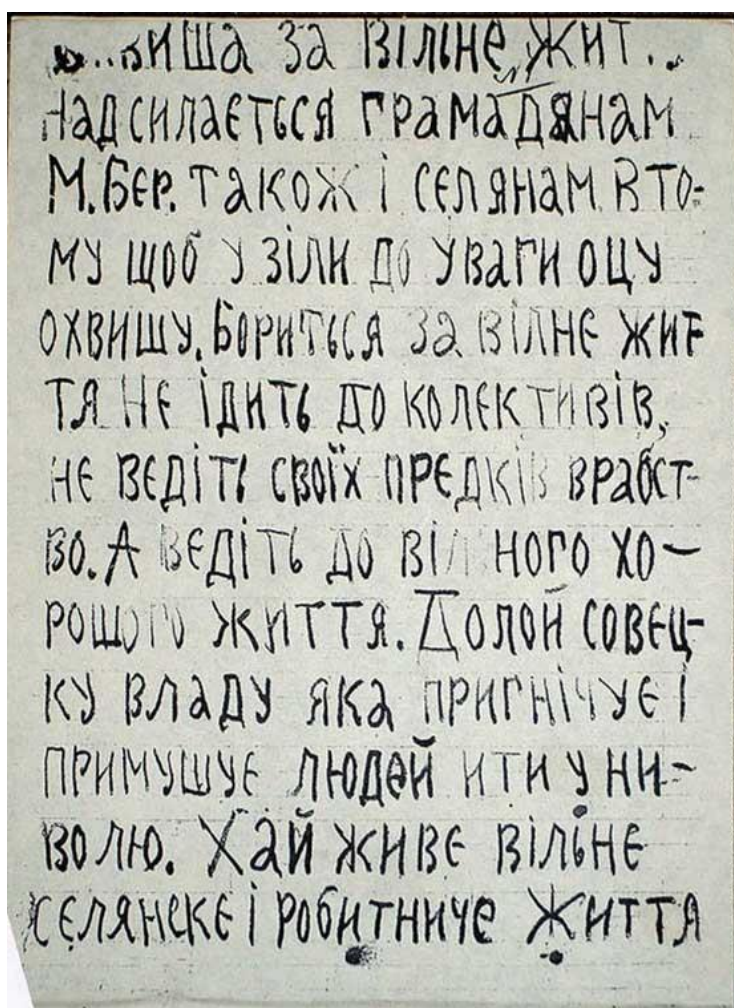

***Прапор УНР Совітів
робітничих, селянських,
солдатських і козацьких
депутатів (грудень 1917 -
березень 1918)***

Саме тоді, 7–8 грудня 1917 р., пробільшовицькі делегати (127 чоловік) від 49 місцевих рад робітничих і солдатських відмовилися продовжувати свою участь у засіданнях I Всеукраїнського з'їзду

рад у Києві та переїхали до Харкова. З'їзд прийняв резолюції «Про організацію влади на Україні» та «Про самовизначення України», а також проголосив, що «Україна проголошується Республікою Рад робітничих, солдатських та селянських депутатів». Українську робітничо-селянську радянську республіку в офіційних радянських актах відразу ж після її утворення називали також «Українською Народною Республікою», аби перехопити популярність справжньої УНР.

9 грудня 1917 р. до розкольників приєднався (43 голоси – «за», 11 – «проти») III з'їзд рад Донецького та Криворізького басейнів. Делегати-інтригани, переважна більшість з яких належала до Російської соціал-демократичної робітничої партії (більшовиків), проголосили своє зібрання I з'їздом рад робітничих та солдатських депутатів України «при участі частини селянських депутатів». Він тривав два дні (11 та 12 грудня 1917 р.), за які це нелегітимне зібрання прийняло низку протизаконних і деструктивних документів.

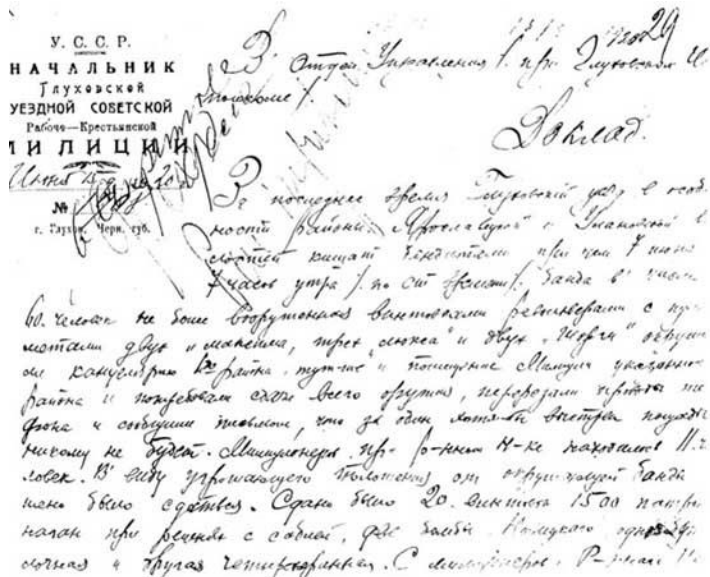
**Анонімна антирадянська
селянська агітка 1920 року**

Перш за все Україну було проголошено Республікою рад робітничих, солдатських та селянських депутатів як федеративної частини Російської Республіки. Як наслідок – в Україні одразу почали запроваджуватися декрети на розпорядження більшовицької Ради народних комісарів, а між урядами Петрограда та Харкова відтоді встановлювалася «цілковита погодженість у цілях і діях, необхідна в інтересах робітників і селян усіх народів Російської Федерації». Уся повнота влади передавалася обраному на вищевказаному харківському зібранні Всеукраїнському Центральному виконавчому комітетові (ВУЦВК). 17 грудня 1917 р. було оголошено про створення уряду радянської України

– Народного секретаріату.

Невдовзі розпочалася перша українсько-більшовицька війна, а в січні 1918 р. услід за «червоними» військами Муравйова до Києва прибув й Народний секретаріат. Втім, невдовзі контрнаступ союзницьких Центральної Раді німецьких та австро-угорських

військ змусив більшовицький уряд України залишити столицю [1] й перебратися спочатку до Полтави, Катеринослава, а згодом у Таганрог. 19 квітня 1918 р., перед взяттям Таганрога німецькими військами, повноваження вищих органів української більшовицької влади було надано так званому Повстанському бюро [2] («революційній дев'ятці»), що проіснувало до липня 1918 р.

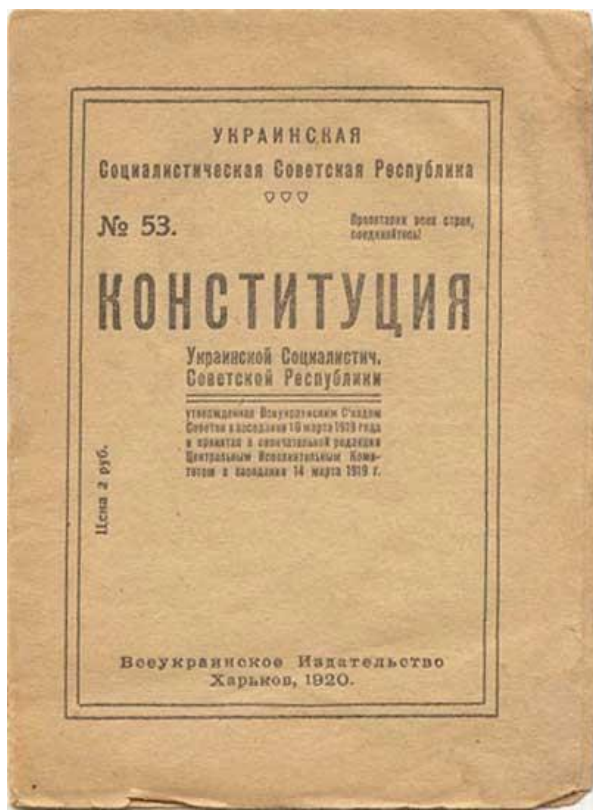
Повідом про бойову оп-цію укр повстанців 1920 року (ДА Сумської

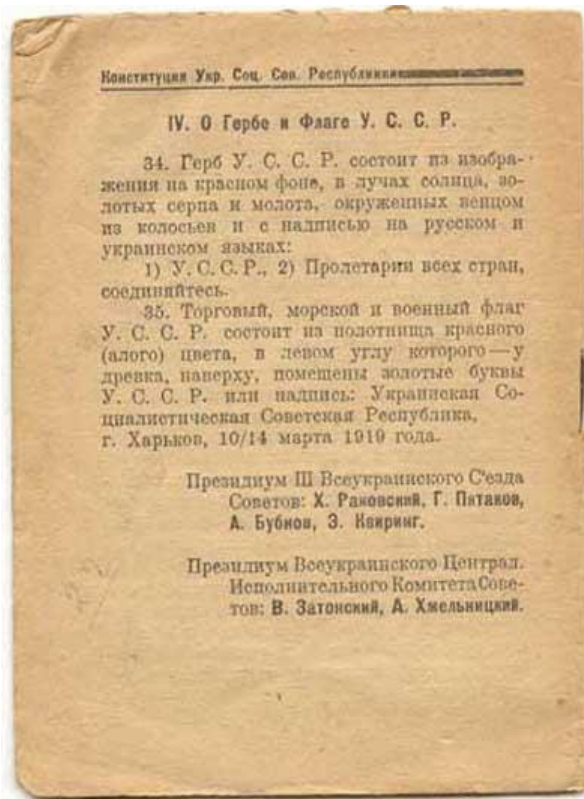
області. – ф.Р-1705, оп.2, спр.1, арк.29)

5–12 липня 1918 р. в Москві було офіційно утворено КП(б)У як «складову і невід’ємну» частину РКП(б). Там же, на зібраному партійному з’їзді, було розпущено раніше оформлений як незалежний від більшовицької партії вищий український радянський державний орган. На зміну йому прийшла цілковито партійна інституція у вигляді Всеукраїнського центрального військово-революційного комітету (ВЦВРК) під головуванням російського більшовика А. Бубнова. Проте, вже 19 листопада 1918 р., під час збройного виступу в Україні проти гетьманської влади Січових Стрільців під проводом Директорії, що переріс у масове повстання, більшовиками у Курську терміново було створено нову маріонеткову державну структуру – Тимчасовий робітничо-селянський уряд України. До його складу увійшли Г. Пятаков від Києва (голова), К. Ворошилов (від Луганська), А. Сергєєв (Артем) (від Харкова), Е. Квірінг (від Катеринослава), В. Затонський (від Києва), Ю. Коцюбинський (від Чернігова). Невдовзі з рознарядки В. Леніна та ЦК

РКП(б) цей «уряд» очолив Х. Раковський, який вважав, що вирішення питання радянзації України можливе лише в «утвердженні пролетарської диктатури», а запровадити її вдасться «тільки за допомогою Радянської Росії і Російської Комуністичної партії при тісному об’єднанні господарсько-економічного апарату, тобто при централізації обліку та розподілу як живих сил, так і матеріальних багатств Росії та України».

Конституція УСРР 1920 року

Конституція УСРР 1920 року

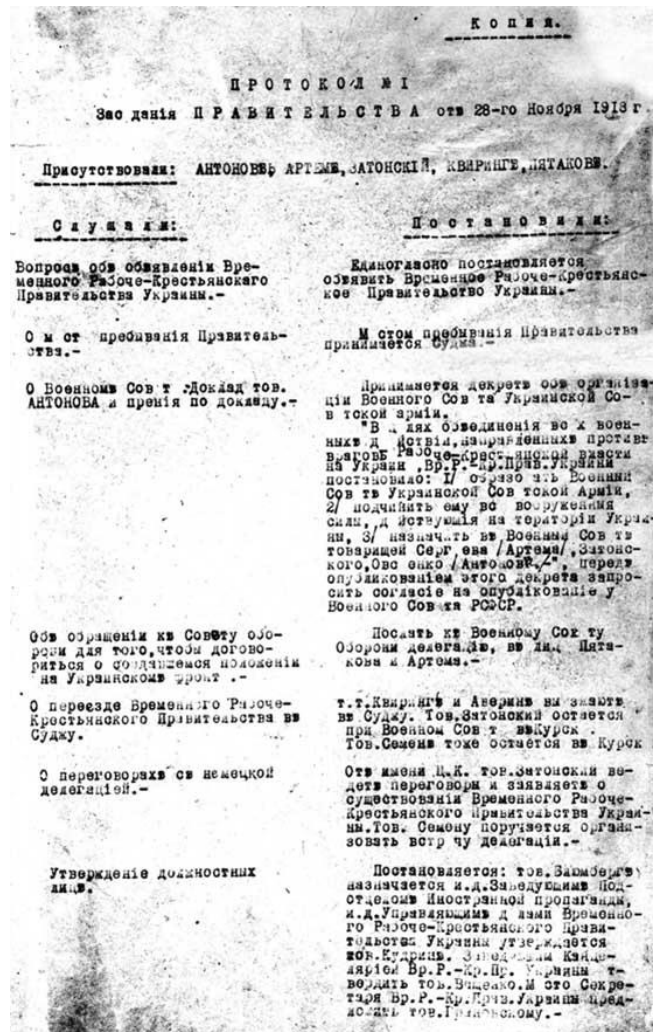
Офіційно Українську Соціалістичну Радянську Республіку (УСРР) було проголошено 6 січня 1919 р., а 29 січня того ж року вищевказаний тимчасовий більшовицький уряд перейменував себе на Раду народних комісарів УСРР (РНК УСРР). Однак і він проіснував недовго.

Хронологія втрати прокомуністичною Україною свого декларативного суверенітету виглядає послідовною і ґрунтовно юридично нормованою. 1–6 березня 1919 р. III з'їзд КП(б)У, яким безпосередньо керував російський більшовик Я. Свердлов, ухвалює перейняти для УСРР Конституцію РСФРР 1918 р. з урахуванням змін «залежно від місцевих умов». 10 березня 1919 р. III з'їзд рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів приймає «в

основному» проект Конституції УСРР, а 14 березня того ж року її текст без обговорення затверджує ВУЦВК. 28 травня 1919 р. РНК приймає ухвалу про визнання наркомів РСФРР «союзними наркомми», а наркомів України – «їх обласними уповноваженими».

Протокол Тимчасового Робітничо-селянського уряду України. 1918 рік

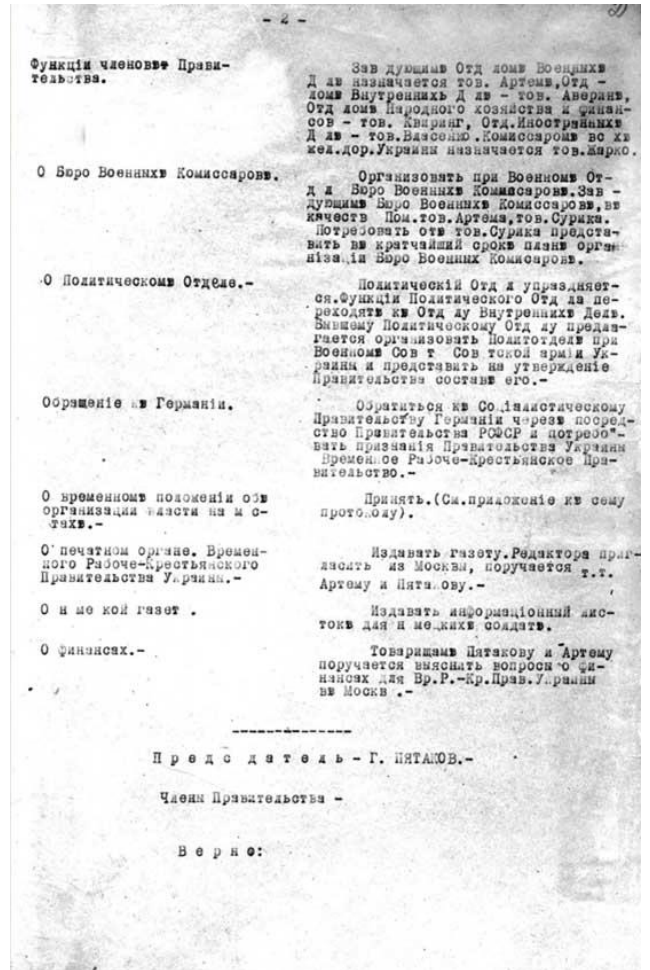
Отже, ще у 1919 р. радянський уряд України задекларував своє прагнення до федеративного об'єднання з РСФРР. Всеросійський Центральний ісполнітельний комітет (ВЦИК), у свою чергу, постановою від 1 червня 1919 р. вказав на необхідність об'єднання радянських республік. При цьому така злука, на його погляд, мала би призвести до сполучення керівництва найважливішими галузями державного функціонування в руках єдиних загальних колегій. У липні 1919 р. Партійна нарада у Москві схвалює підпорядкування партійних організацій КП(б)У Центральному комітетові РКП(б). 11 вересня 1919 р. політбюро ЦК РКП(б) за участю В. Леніна розглянуло «Питання про український уряд» і ухвалило «ліквідувати весь урядовий апарат, зберігаючи

існування уряду номінально», а 21 вересня ЦК РКП(б) затверджує це рішення й визначає: «з в. Весь урядовий апарат УСРР ліквідується. Від імені уряду виступає, коли потрібно, Раковський, який переїздить до Москви і зберігає лише невеликий секретаріат з українських справ».

Протокол Тимчасового Робітничо-селянського уряду України. 1918 рік

Перший юридичний крок до добровільної відмови від державного самоврядування зробив 28 січня 1920 р. Всеукраїнський революційний комітет, який ухвалив постанову, згідно з якою усі декрети Російської Соціалістичної Федерації у сферах військових, фінансово-економічних, транспортних, поштово-телеграфних набували чинності також і на території УСРР. Свою політичну та економічну незалежність Україна офіційно почала швидко втрачати після IV Всеукраїнського з'їзду Рад, який 25 травня 1920 р. заявив, що відтоді Радянська Україна стає суб'єктом всеросійської федерації. У своїй резолюції про державні взаємини між УСРР та РСФРР з'їзд, зокрема, вказував: «IV Всеукраїнський з'їзд рад, стверджуючи умови між центральними виконавчими комітетами УСРР і РСФРР про об'єднання комісаріатів військового, фінансового, залізничного, народного господарства, пошт і телеграфів та праці – доручає наступному центральному виконавчому комітетові провадити і надалі ту саму політику найщільнішого зближення». Саме з цього часу говорити про будь-яке самоврядування уряду УСРР не доводиться, а розгляд структур радянської влади можливий лише в контексті загальносоюзної історії. 28 грудня 1920 р. між РСФРР та УСРР було підписано договір про господарський та військовий союз.

Прапор УСРР 1919 року

Герб УСРР з 1919 по 1929 роки

30 грудня 1922 р. УСРР разом з РСФРР, Білоруською РСР та Закавказькою РФСР (Грузія, Вірменія, Азербайджан) увійшла до складу СРСР на федеративних засадах, втрачаючи таким чином навіть свою номінальну незалежність, яку мала доти [3]. Україна остаточно втратила свою номінальну державність.

[1]. Війська УНР і уряд Центральної Ради вступили до Києва 1 березня 1918 року.

[2]. Іноді Повстанське бюро називало себе й Народним секретаріатом.

[3]. У липні 1924 р. від УСРР було відторгнуто Таганрозький і Шахтинський округи, які, попри те, що належали до української етнографічної території з переважаючим українським населенням, були передані до складу РСФРР. У жовтні 1925 р. постановою ЦВК СРСР "Про врегулювання кордонів Української СРР з Російською СФРР і Білоруською СРР" до України було приєднано територію з населенням 278 тис. чол., а до складу інших республік, передусім до РСФРР, було передано від України територію з населенням близько 479 тис. чоловік. Водночас Кубань, яка була заселена українцями, не увійшла до УСРР та була поступово зрусифікована.